LAUSUNTO
23.10.2019

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto

Asia: HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Ammattikorkeakoulujen rahoituksen 20 miljoonan euron tasokorotus on myönteinen käänne, mutta korkeakoulutuksen tarjoaminen yhä useammalle, tutkintojen määrän lisääminen ja läpäisyn parantaminen eivät kuitenkaan onnistu ilman pitkäjänteistä suunnitelmaa rahoituksen lisäämisestä.

Hallitusohjelmaan kirjatut korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 kunnianhimoiset tavoitteet korkeakoulutettujen määrän ja TKI-rahoituksen lisäämisestä, eivät saa tukea ensi vuoden talousarviosta eivätkä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2030.

Miten varmistetaan koulutuksen ja tutkimuksen korkea laatu sekä osaavan työvoiman riittävyys?

Talousarvioesityksen mukainen 20 miljoonan euron tasokorotus ja indeksikorotusten käyttöönotto tarkoittavat 40,4 miljoonan euron parannusta ammattikorkeakoulujen rahoitukseen. Tämä tarkoittaa ammattikorkeakoulujen rahoituksen kääntymistä kasvuun ensimmäistä kertaa vuoden 2012 jälkeen.

Samalla Arene kiinnittää vakavaa huomiota siihen, että korkeakoulutukseen kohdistuu ristiriitaisia paineita laajentaa toimintaa. Kunnianhimoiset tavoitteet tähtäävät korkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten määrän nostamiseen 50 prosenttiin 25-34 -vuotiaasta ikäluokasta, TKI-panostusten nostamiseen 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta ja jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien laajentamiseen.

Toimet on toistaiseksi suunniteltu rahoitettavaksi siirtämällä rahoitusta ammattikorkeakoulujen rahoitusmallin sisällä päätehtävästä tutkintokoulutuksesta TKI-toimintaan, jonka osuus rahoituksesta nousee 8 prosentista 11 prosenttiin, ja jatkuvaan oppimiseen, jonka painoarvo nousee 5 prosentista 9 prosenttiin. Muutokset siirtävät noin 60 miljoonaa euroa tutkintokoulutuksesta muihin tehtäviin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakouluille lähettämään kirjeen mukaan vuonna 2030 ammattikorkeakouluista pitäisi valmistua 34 250 AMK- ja YAMK-tutkintoa sekä ammatillista opettajaa. Esitys tarkoittaa 17 prosentin lisäystä AMK-tutkintoihin, 44 prosentin lisäystä YAMK-tutkintoihin ja 4 prosentin vähennystä ammatillisiin opettajiin.

Sopimuskaudella 2021-24 ammattikorkeakoulujen pitäisi vuosittain tuottaa 3555 valmistunutta tämän sopimuskauden tavoitteita enemmän. Tämä tarkoittaa, että jokaisessa ammattikorkeakoulussa pitäisi syys-toukokuussa tarkastaa ja hyväksyä 17 opinnäytetyötä nykyistä enemmän joka kuukausi.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Ry
www.arene.fi

Koulutuksen laajentamiseen tai tehostamiseen ei ole varattu rahoitusta valtion talousarviossa tai julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2020. Arenen viimeisin tieto on, että OKM suunnittelee rahoittavansa koulutuksen laajennusohjelman rahoitusmalliin sisältyvän strategiarahoituksen ohjelmaosuudesta eli talousarvion AMK-rahoituksen kokonaiskehyksestä.

Tavoitteet koulutuksen laajentamisesta tai tehostamisesta ilman rahoitusta ovat ristiriidassa työelämän kasvavien osaamistarpeiden kanssa.

Arene, Unifi, Samok ja SYL ovat esittäneet koulutuksen laajentamiseen vuoteen 2020 ulottuvaa rahoitusohjelmaa, jonka avulla voitaisiin taata koulutuksen ja osaamisen laatu.

Ammattikorkeakoulujen rahoituksen pitäminen edes vuoden 2018 tasolla edellyttäisi 147 miljoonan euron korotusta rahoitukseen seuraavien 10 vuoden aikana. Tämän lisäksi tarvitaan indeksikorotukset rahoituksen ostovoiman turvaamiseksi, jolloin kokonaissumma nousee lähes 400 miljoonaan euroon.

Jatkuva oppiminen vaatii uutta resurssia

Aikuisten kouluttaminen on merkittävä osa ammattikorkeakoulujen toimintaa. Se kattaa työelämästä tulevien opiskelijoiden tutkintokoulutusta sekä jatkuvaa oppimista. Vuoden 2021 alusta jatkuvan oppimisen painoarvo kasvaa rahoitusmallissa. Tämän lisäksi ammattikorkeakoulut tarjoavat markkinoilla täydennys- ja tilauskoulutusta.

Miten saavutetaan T&K-rahoitukselle asetettu 4 prosentin tavoite?

Tällä hetkellä olemme tavoitteesta jäljessä 3 miljardia euroa. Eron kurominen kiinni vaatisi satojen miljoonien eurojen julkisia lisäpanostuksia joka vuosi vuoteen 2030 asti. Yritysten osuus tavoitteen saavuttamisesta on noin 2/3 ja julkisen sektorin 1/3.

Työelämää ja aluekehitystä tukeva soveltava tutkimus- ja kehitystyö tuli ammattikorkeakoulujen lakisääteiseksi tehtäväksi vuonna 2003, mutta se huomioitiin rahoituksessa vasta 2015. Muutos ei lisännyt rahoitusta, vaan siirsi rahoitusta koulutuksesta TKI-toimintaan pakottaen samalla tehostamaan toimintaa.

Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta perustuu ulkopuoliseen hankerahoitukseen. Ammattikorkeakoulut käyttivät viime vuonna 181 miljoonaa euroa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan, josta ulkopuolisen rahoituksen osuus oli 106 miljoonaa euroa. Tästä puolestaan 60 prosenttia tuli eri EU-lähteistä, kuten rakennerahastoista. Yritysten osuus vuonna 2018 oli 7 miljoonaa euroa. Säätiöiden ja rahastojen osuus oli 4 miljoonaa euroa.

Arene toteaa, että riippuvuus ulkopuolisesta rahoituksesta tekee toiminnasta haavoittuvaa. Vuonna 2018 ulkopuolinen rahoitus oli samalla tasolla kuin vuonna 2011. Tekesin ja ammattikorkeakoulujen rahoituksen leikkausten vuoksi rahoitus vähentyi kolmanneksen vuoteen 2015 asti kääntyen tuon jälkeen kasvuun.

Julkisen rahoituksen avulla on vivutettava yritysten TKI-aktiivisuutta. Ammattikorkeakoulujen aluekehitysrooliin sisältyy uusien yritysten saaminen mukaan innovoimaan ja toimintaansa uudistamaan.

Ammattikorkeakoulut tukevat myös pienempiä yrityksiä toimintansa kehittämisessä. Kooltaan tai rahoitukseltaan pienikin toiminta voi olla pk-yritykselle merkityksellisempää kuin suurempi hanke suurelle kumppaniorganisaatiolle. Arene pitää tärkeänä julkisen talouden selontekoon kirjatun tutkimusyhteistyökannustimen toteutumista. Suomen pyrkiessä nostamaan TKI-panostukset 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta on tärkeää lisätä toimijoiden määrää.

Ammattikorkeakoulujen Arenen tiedonkeruussa ilmoittama yrityskumppaneiden määrä on suurempi kuin Tilastokeskukselle TKI-investointeja raportoineiden yritysten määrä. Tämä kertonee, että kaikki yritykset eivät kirjaa esimerkiksi henkilöstön ajankäyttöä toimintansa kehittämiseen.

Ammattikorkeakoulujen TKI-työtä ja uusien yritysten osallistamista voidaan tukea rahoittamalla pitkäjänteisesti osaamiskeskittymiä ja ekosysteemejä. Kyse voisi olla Suomen Akatemian lippulaivarahoituksesta kaltaisesta instrumentista. Tämän kaltaista instrumenttia voidaan kehittää opetus- ja kulttuuriministeriön vuosina 2018 ja 2019 jakamasta profilaatiorahoituksesta. Kokemukset rahoitusmuodosta ovat olleet myönteisiä, mutta viisi miljoonaa vuodessa on liian pieni summa suhteutettuna TKI-toiminnan koko volyymiin.

Siirtyminen pidempiaikaiseen rahoitukseen tukisi yksittäisiä hankkeita paremmin alueellisten osaamisen keskittymien ja ekosysteemien pitkäjänteistä kehittymistä.

Ammattikorkeakoulut toimivat alueellisissa ja kansallisissa tutkimuksen ja osaamisen keskittymissä esimerkiksi painettavaan älykkyyteen, kyberturvallisuuteen, 3D-tulostukseen, robotiikkaan ja tarkkuustekniikkaan liittyen.

Suomen saantiin tulevasta Horisontti Eurooppa-ohjelmasta kohdistuu suuret odotukset. Ilmiöpohjaisuus tukee ammattikorkeakoulujen osallistumista, mutta edellytyksenä ovat jo hakuvaiheessa vahvat osaamis- ja innovaatiokeskittymät. Suomen on tärkeä viestiä EU:lle, että suomalaisten konsortioiden ja yhteistyötahojen (esimerkiksi samalla alueella toimivat ammattikorkeakoulut) pitäisi pystyä yhdessä hakemaan Horisontti Eurooppa-rahoitusta.

Korkeakoulujen aloituspaikkojen riittävyys?

Korkeakoulut päättävät itse aloituspaikoista OKM:n tekemänsä tulossopimuksen tutkintotavoitteiden, koulutuksen kysynnän ja resurssiensa puitteissa.

Suomessa on viime vuosina ollut vuosittain noin 150 000 hakijaa korkeakouluihin. Heistä suuri osa hakee ensimmäistä opiskelupaikkaansa. Opiskelemaan pääsee vajaa 50 000 hakijaa. Yli 70 000 ensimmäistä paikkaa hakevaa jää valitsematta, vaikka paikkoja on tarjolla 90 prosentille toisen asteen koulutuksen päättävästä ikäluokasta.

Osaajapulan ja työikäisen määrän vähentymisen vuoksi korkeakouluihin kohdistuu paine kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden määrään. Tätä ei voida tehdä suomalaisten koulutusmahdollisuuksia kaventamalla.

Nuorten koulutukseen siirtymisen nopeuttamiseksi tarvitaan lisää resursseja, jotta korkeakoulut voivat lisätä aloituspaikkoja hakijasuman purkamiseksi. Saman aikaisesti alaa vaihtavat tai toista tutkintoa suorittamaan hakevat tulisi valita varsinaisen valintajärjestelmän ulkopuolella.

Varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen resurssipulaa helpottaisi ammattikorkeakouluista valmistuvien varhaiskasvatuksen sosionomien opettajakelpoisuuden palauttaminen tai siirtymäaikojen pidentäminen esimerkiksi viidellä vuodella. Samassa yhteydessä pitäisi mahdollistaa sosionomi YAMK-tutkinnon suorittaneiden mahdollisuus toimia päiväkodin johtajina. Voimassaolevien säädösten mukaan tänä syksynä opintonsa aloittaneet jäävät viimeisiksi opettajan kelpoisuuden saavuttaviksi sosionomeiksi.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Tapio Vamola
Puheenjohtaja

Petri Lempinen
Toiminnanjohtaja